

Analýza půdorysů tří vybraných skupin vesnic založených stejnými lokátory

The Analysis of Ground Plans of Three Selected Villages Founded by the Same Locators

Zuzana Pešková

Abstract:

The locator played the key role during the villages foundation process in high middle ages. More often is locator described by literature like developer, aristocrat or well-situated man, who economically supported and managed a new location of village (or a group of villages), but he hired professionals to the physical foundation of the village. Because there was an need of different knowledge to successful foundation of new seat. Although clearly not excluded that in some cases the surveyor and the locator are one and the same person. The basic surveyors work was in medieval times so common so there was no need to describe it in detail in archival documents. That is the reason why were compared three different selected colonisation activities of the same locators in Bohemia. The basic criterias to comparing were: urban layout, orientation to world sides, position of the watercourse, existence and location of the church, average size of the village, probable foundation module (width of parcels that is regularly repeated in absolute value or in partial value in the ground plan of village) and the description of the identified module system. The analysis were worked out for state of the village captured by Imperial imprints of stable cadastre maps.

A comparison of the ground plans of villages showed that there was no used identically foundation scheme repeatedly. Some are close to each other, some are on the same principles but there are a deviation in the like of various modular canons. It seems that the lengths could say us more about used ligament - medieval metrical unit and also metrical widget. Determine measures demonstrate the independant use of various lengths of ligament in time and region. Similar urban layout of some Czech towns and villages points to different common denominator than the same locator person is.

Keywords:

urbanism; colonization; 13th and 14th centuries; locator; medieval ligament; Chomutov, Kadan, Zatec regions; Štěpán z Tětína; Jiří z Milevska; Arvo

PEŠKOVÁ, Zuzana (2015). Analýza půdorysů tří vybraných skupin vesnic založených stejnými lokátory. In: HOLUBEC, Pavel, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 8*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební pp. 83-97. ISBN 978-80-01-05655-4. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uveďte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Malý historický exkurz úvodem

Zakládání sídel v období vrcholného středověku bylo velmi zajímavou podnikatelskou akcí, která bývala obvykle spojena s osobou tzv. lokátora. Náplň práce lokátora prezentuje dobové obrazové doplnění souhrnu pravidel pro kolonizaci Spegel der Sassen („Sachsenspiegel“, Eikem von Reggow, 1220 – 1235) z let 1295 – 1365. Na vyobrazení je muž v klobouku - lokátor, kterému vrchnost předává listinu s pověřením vysazení nového sídla. V další části kresby jsou muži, kteří svými sekerami kácí stromy a staví dřevěnou konstrukci domu. Ve spodní části vyobrazení muž v klobouku – lokátor sedí před kostelem a je mu skupinou mužů se vztyčenými ukazováčky předávána další listina: lokátor se stává rychtářem a je mu kladeno na srdce, aby spravedlivě dbal v sídle o pořádek. Kresby, které jsou umístěny v textu pod sebou, však nezachycují lokátora při realizaci vysazení sídla (viz společný projekt Herzog August knihovny ve Wolfenbüttel a Univerzity aplikovaných věd Braunschweig / Wolfenbüttel "Digitalizace kulturního dědictví - Sachsenspiegel_online": <http://www.sachsenspiegel-online.de>).

V soudobé analogii lze lokátora přirovnat k developerovi, podnikateli, který je schopný investovat nemalé finanční prostředky, sehnat dostatek lidí pro osídlení nové lokality, realizovat zadaný záměr, zajistit veškeré nutné právní úpravy a čekat na zúročení svého úsilí. Stejně tak jako současné developerské projekty dosahují různých úrovní a jsou více či méně úspěšné, tak i středověké lokační podniky se ne vždy zdařily podle původního záměru a představ. Nezřídka založené sídlo zaniklo již během středověku a příčinou nutně nemusely být válečné pohromy. Klasickým příkladem vesnice, jejíž příčinou postupného zániku byl nedostatek vody, je Svídna u Slaného (Smetánka, 1988). Pokud se ovšem záměr podařil, získali na něm všichni zúčastnění. Z lokátora se stával zámožný a vážený člověk. Odměnou mu býval nejen post rychtáře, ale i svobodné lány nejlepší půdy, někdy krčma, mlýn, krám, kovárna či lázeň, od jejichž živnostníka bral úroky. Míval i zelinářskou a ovocnou zahradu, rybolov, čižbu, nižší honitbu, někde i několik selských lánů, z kterých mu nájemci platili úrok jako vrchnosti. Někdy po něm bylo dokonce nově založené sídlo pojmenováno (Šimák, 1938). Oproti tomu, pokud se podnik nezdařil, čekaly lokátora sankce, především finanční (Graus, 1957, s. 91).

Aktuálnost tématu poznání způsobu vyměřování sídelního útvaru je stále živou záležitostí, která má smysl i pro dnešní urbanisty. Přestože těžiště mé práce leží v porovnávání a studiu půdorysu sídel ze zorného úhlu architekta – urbanisty a hledání užitého vyměřovacího systému, který by odpovídal možné kolonizační parcelaci, nelze se vyhnout krátkému historickému úvodu¹ - necht' je považován za základní obecné shrnutí studované problematiky s důrazem na situaci v Čechách. Hlubší historický rozbor v širších souvislostech mi ostatně ani profesně nepřísluší, a může se stát výzvou pro další specialisty.

Nejednoznačná je odpověď na otázku, zda byl lokátor současně tím, kdo vybral vhodné půdorysné schéma, s pomocí provazce rozměřil lány a vtiskl sídlu jeho urbanistický charakter, nebo zda si na tuto práci najímal odborníky, podobně jako si současní developeři najímají architekty a urbanisty.

Královna Guta, choť Václava II., pověřila roku 1291 svého služebníka Rudlina, aby její majetek v Lysé nad Labem převedl na purkrecht. Řady lánů měl vyměřit provazcem, tak jak to při činnosti lokátorů bylo obvyklé (RBM II., č. 1534, s. 661). Práce s provazcem při větších podnicích nebyla snadná a pamatovalo se na ní zvláštní odměnou. Naprostou samozřejmost použití měřičského provazce v našem prostředí dokládá vyobrazení z bible Václava IV. z let 1389 – 1410, na němž Mojžíš se svým pomocníkem pomocí provazce vymezuje hranice země zaslíbené (Klápště, 2005, s. 230, 232; Krása, 1974).

¹ Za cenné rady, podněty a připomínky děkuji prof. J. Žemličkovi.

Konkrétnější popis postupu lokace zachycují předpisy brněnské právní knihy „Schöffenchuch“ ze 14. století. Všechny lány mají být stejné a mají se skládat jak z dobré, tak špatné půdy (Flodr, 1990, §479, s. 307). Lány mají být rozměřovány provazcem a pouze těm poddaným, jejichž půda je na okraji vesnice má být dáno o něco více půdy než ostatním, protože zde hrozí největší nebezpečí poškození lánů (Flodr, 1990, §213, s. 220).

Jak je všeobecně literaturou uváděno, Václav Hájek z Libočan převzal do své Kroniky české (vytištěné roku 1541) měřičský spis z konce 15. nebo začátku 16. století, který obsahoval i části zápisů starých zemských desek, které shořely v roce vydání Hájkovy kroniky. Hájek (Faljšhans, 1933, s. 47, 48) u provazce zemského i lesního uvádí: „...a k tomu aby byli zvláštní ouředníci, kteří by měřili a aby měli přísahu na to obzvláště vydanou.“ Doplnuje i podmínku, aby měřič lesní i zemský („každý z nich“) měl řetízkový provazec délkově inertní vůči vlhkosti a nerezavějící. Hodnověrností měřičských údajů uváděných v Hájkově kronice se zabývá mj. článek Josefa Křivky (1971), kde za pomoci rozboru známých dobových pramenů dospívá k závěru, že Hájkem uváděné hodnoty odpovídají skutečnosti, zatímco jeho komentáře nikoli.

August Sedláček (1923, s. 283-4) uvádí: „Zdá se, že ten, který měl práci při vysazování a jenž se potom stal rychtářem, také práci měření vykonával. Avšak lze za to míti, že kdekoli na království vysazováno, darováno nebo prodáno, potřebováno k tomu zkušeného měřiče. Jest možné, že někdy vzat i měřič z ciziny.“

Poměrně rozsáhlou stat' věnuje lokátorům a jejich činnosti František Graus ve svých Dějinách venkovského lidu. Pro založení vesnice si obyčejně vrchnost sjednala osobu, která se zavázala, že do jisté lhůty založí sídlo a dostala za to zvláštní výhody. Tito zakladatelé jsou nazýváni lokátory. Mezi lokátory nalézáme rychtáře (ne vždy je jednoznačné, jestli jde o rychtáře již stávající, nebo nově ustanovené pro založené sídlo), měšťany, duchovní a světské feudály. Někdy je pravděpodobné, že jeden lokátor založil i několik nových vesnic nebo měst a že provozoval zakládání nových sídel jaksi „řemeslně“. Není vždy jisté, zda ve smlouvě uvedený lokátor vskutku provedl založení sám, nebo zda pak vlastní práci opět někomu svěřil. Jelikož lokace sama byla nákladnou záležitostí, spojovalo se někdy i několik lokátorů k založení sídliště. Obtížnost kolonizace vedla k tomu, že mnohdy lokátor u velkých lokací, kdy šlo o založení města nebo velké vesnice, přibíral k práci i společníky. Lokátoři bývali jak české, tak německé národnosti. K jejich povinnostem patřilo i rozměřit půdu v lány, původně patrně o stejné velikosti pro každého osedlého. Zde je však nutné vzít v úvahu i jistý vliv sociální diference (Graus, 1957).

Zajímavou osobností kolonizačních podniků v Jižních Čechách – zvíkovským purkrabím Hirzem, jehož dílo patří k vrcholům českého urbanistického a kolonizačního úsilí třetí čtvrtiny 13. století a je spojeno především s Pískem, Českými Budějovicemi a Zlatou Korunou, se zabýval ve svém článku Jiří Kuthan (1971). „Hirzo v dobovém dění nefiguruje jako člen rodové aristokracie, s níž se Přemysl Otakar II. dostal do hlubokých konfliktů, ale jako osobnost nového typu: kolonizátor, podnikatel, stavitel a organizátor královských záměrů.“ Potřebné zkušenosti patrně Hirzo získal při svých cestách do Pasova a Řezna, na nichž doprovázel Václava I. a později snad i Přemysla Otakara II.²

„Vlastní technické vytyčování v terénu dělávali zeměměřiči podle zásad římských agrimensurů. Jejichž zkušenosti se tradovaly celý středověk a jejich poučky byly přepisovány a sdělovány z generace na generaci.“ píše Vilém Lorenc (1973) ve své knize o Novém Městě pražském.

Zakládání sídel nebylo profesí. Dosavadní literatura nespecifikuje, zda lokátor osobně také vykonával technicky specializovanou činnost volby půdorysného schématu sídla a jeho

² M. Hauserová se se svými studenty více či méně úspěšně pokoušela o nalezení modulového systému u skupiny vesnic vysazených kolonizační činností kláštera Zlaté Koruny. V současné době se problematice „Hirsova Újezdu“ věnuje M. Nesměrák v rámci svého doktorského studia na Fakultě stavební ČVUT v Praze.

vyměřování in situ. Písemné prameny však představují lokátory spíše jako podnikatele a organizátory, často pocházející z vyšších společenských vrstev. Samozřejmě nelze vyloučit případy, kdy měřičské práce vykonával lokátor sám (Radová et Hauserová, 1991, s. 126; Mundy, 2008, s. 100).

Na aspekty blízkosti urbanistické struktury sídla ve vazbě na zakladatele či lokátora upozorňuje František Hoffmann (2009, s. 157). Zejména jde o velký soubor měst založených z iniciativy Přemysla Otakara II. v alpských zemích („otakarský typ měst“). O „společné ruce“ lokátora lze mluvit i u některých měst vzniklých z podnětu olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku nebo pánů z Kravař.

Vyměřování bylo ve středověku zřejmě natolik rutinní záležitostí, že nebylo třeba ji více specifikovat v písemných listinách. Je tedy nasnadě pokusit se porovnat jednotlivá sídla vysazená v rámci stejné kolonizační akce a zjistit, do jaké míry se sobě podobají a zda jim byl vtisknut stejný urbanistický rukopis.

2 Metoda práce

Jak již bylo prokázáno (Kuča, 1995, s. 83; Škabrada et Pešková, 2006), ze situací zachycených na mapách stabilního katastru můžeme alespoň ve většině případů spolehlivě studovat půdorysy vrcholně středověké, pokud přihlídneme ke skutečnostem, které mohly v rámci několikasetleté existence sídla jeho strukturu deformovat (přeměrování, dělení, sociální diferenciaci, husitské války, třicetiletá válka, několik vln pustnutí, raabizace). Jak poznamenává Robert Fossier (2008, s. 573) „*Venkovský svět byl světem venkoncem soudržným a těšil se vcelku stabilitě, kterou města nepoznala.*“ Zejména u vesnických půdorysů se potvrzují předpoklady opravňující použití map stabilního katastru ke studiu možných vyměřovacích soustav. Sledovaná byla následující kritéria: urbanistický typ, orientace ke světovým stranám, poloha vodoteče, existence a umístění kostela, přibližná velikost, pravděpodobný zakládací modul (šířka parcelního pruhu, která se v půdoryse obce nápadně opakuje) a popis identifikovaného modulového systému (Škabrada et Pešková, 2006).

V centrální partii půdorysu sídla, která vykazuje pravidelnou parcelaci, jsou odměřeny šířky parcelních pruhů. Z naměřených dat je vybrána hodnota, která se nejčastěji opakuje, tzv. základní modul. Dále je pak porovnáván vztah ostatních odměřených číselných hodnot vůči základnímu modulu. Prověřovány jsou i delší úseky a jejich vazba na základní modul. Objevují - li se v půdoryse opakující se modulové úseky, je zřejmé, že zde existuje vyměřovací schéma. Pokud toto schéma určuje převažující část půdorysu historického jádra sídla s doloženým kolonizačním původem, lze se domnívat, že jde o systém vrcholně středověkého vyměřování. Starší půdorysy nebyly takto důsledně pravidelně organizovány. Mladší zásahy do půdorysné stopy sídla s sebou nesou většinou jiné šířkové hodnoty a vlastní modulové velikosti, které se od původního schématu odlišují.

Touto metodou lze odhadnout, které parcelní pruhy mohou být spojeny s emfyteutickým vysazením vesnice.

Navazující podrobnější archivní rešerše by jistě precizovala schémata extrahovaná na podkladě map stabilního katastru, ale svým rámcem by přesahovala účel mé práce.

3 Vybrané kolonizační podniky stejných lokátorů

3.1 Trhové Dušníky– Dubenec – Dobříš – Rosovice – Kytín – Nový Knín – Libčice

Trhové Dušníky (10 lánů) nechal roku 1321 berounským právem zřídit zemský notář Štěpán z Tetína, který dále nechal zřídit Dubenec (9 lánů), Rosovice (26 lánů) (RBM III., č. 696, s. 290-291), Nový Knín (7,5 lánů), Kytín (8 lánů), Dobříš (12 lánů) a Libčice (10 lánů) (RBM III, č. 697, s. 291).

Trhové Dušníky se nachází 4 km severně od Příbrami, Dubenec 7 km východně od Příbrami, Rosovice 5 km jihozápadně od Dobříše směrem na Příbram, Kytín 12 km severovýchodně od Dobříše, Nový Knín 10 km východně od Dobříše a Libčice 14,5 km jihovýchodně od Dobříše a 4 km jižně od Nového Knína. V těsném sousedství Nového Knína a Libčic byly později vysazeny výše popsané Lhoty Záborná a Prostřední.

Trhové Dušníky, jak název napovídá, měly od roku 1321 povolení k obchodu s kupci, kteří tudy po „Litavské stezce“ procházeli. Po této komunikaci ovšem neprocházeli jen kupci, ale také vojska. Trhové Dušníky se neubránily několikanásobnému vydrancování a rabování. Centrální prostor tvoří obdélný útvar přibližné velikosti 125 x 225 metrů. Podélná osa směřuje zhruba severozápadně – jihovýchodně. V jihovýchodní části je situován kostel, ve východní části zámek. Vodoteč s rybníky vymezuje jižní stranu centrálního prostoru. Pravidelná parcelace je čitelná zejména v severozápadní části půdorysu obce. V severovýchodní části je jedna pravidelnější parcela, za ní se nachází rozsáhlé podmáčené území. Západní část je poměrně rozdrobená, za ní je opět podmáčené území. V jihovýchodní části lze opět vyzorovat jisté prvky pravidelnosti, ale nejsou zdaleka tak zřejmé jako v části severozápadní. Rozměřením šířek parcelních pruhů byly získány hodnoty různého rozptylu, které ukazují často se opakující hodnoty 21 a 42 metrů. Při délkovém prověření větších úseků se ukazuje, že v severozápadní fronta měří 147 metrů, což je tři a půl násobek 42 a jihovýchodní fronta 231 metrů (5,5 x 42 metrů). V součtu dostáváme 9 x 42 metrů. Parcela v severozápadním rohu je široká také 42 metrů. Získáváme hodnotu 10ti násobku šířky 42 metrů. A deset bylo lánů daných k vysazení Trhových Dušníků. Lokace zřejmě nemohla být díky podmáčenému území provedena v celém rozsahu, čemuž napovídá jednak rozdrobená parcelace v západní části, kde se vyskytuje podmáčené území právě o šířce přibližně 84 metrů a pak i archivní záznam, který udává, že roku 1379 bylo v Trhových Dušnicích 8 lánů (DRC, , 1881, s. 150).

Na první pohled nevykazuje půdorys Dubence, zachycený na mapě stabilního katastru, prvky pravidelné „gotické“ parcelace. Zástavba je nepřilíš pravidelně uspořádaná, parcelace nepravidelná, lomená, návesní prostor přibližně čtvercový, nepravidelný, do kterého jsou zaústěny komunikace. Při podrobnějším zkoumání a odmyšlení všech změn, kterými vesnice od dob svého založení mohla projít, lze dojít ke zjištění, že původní návesní prostor tvořil obdélník přibližných rozměrů 100 x 75 metrů. Podélná osa je směřována přibližně severojižně. Vodoteč se nachází jižně od vsi. Bez kostela. V severozápadní, severovýchodní a východní části půdorysu jsou podmáčená území. Jediný dobře čitelný lánový pruh se nachází v jižní části půdorysu. Jeho šířka je přibližně 50 metrů a lze jej rozdělit v části usedlostí na dva pruhy po 25 metrech. Stopy čitelné parcelace v západní části dávají dohromady šířku 100 metrů, v severovýchodní části nalezneme parcelu širokou 25 metrů. V severní části lze vystopovat fragmenty parcelace široké 50 metrů. Součet všech hodnot dává dohromady 225 metrů, což je 9 x 25 metrů (cca 42 českých loktů). Lokátor dostal k dispozici pro založení Dubence právě 9 lánů. Po promítnutí tohoto možného vyměřovacího schématu do půdorysu Dubence si nelze nevšimnout velké podobnosti se situací popsanou v Trhových Dušnicích.

V Rosovicích lemují dvě řady usedlostí zhruba obdélnou náves s přibližně severojižní podélnou osou, která se v severní části zužuje a v jihovýchodní je deformována zřejmě v důsledku vlivu nevhodných podmínek pro výstavbu - v této části se nachází rybník. Bez vodoteče a kostela. Orientační rozměry návsi jsou 75 x 290 metrů. Parcelace je velmi pravidelná, zakládací úmysl je z půdorysu dobře patrný. V jižní a jihovýchodní části se nachází podmáčené území. Pravidelné lány zde nebyly proto vyměřeny, což vedlo k půdorysné deformaci schématu. Hloubky parcelních pruhů jsou v úrovni sadů přibližně stejné. Ve východní části je v této poloze polní cesta, v západní části lze její původní existenci předpokládat. Hodnota základního modulu byla stanovena na přibližných 18 metrů (30 českých loktů), kromě jejích celých násobků se objevují i násobky jedné poloviny a třetiny.

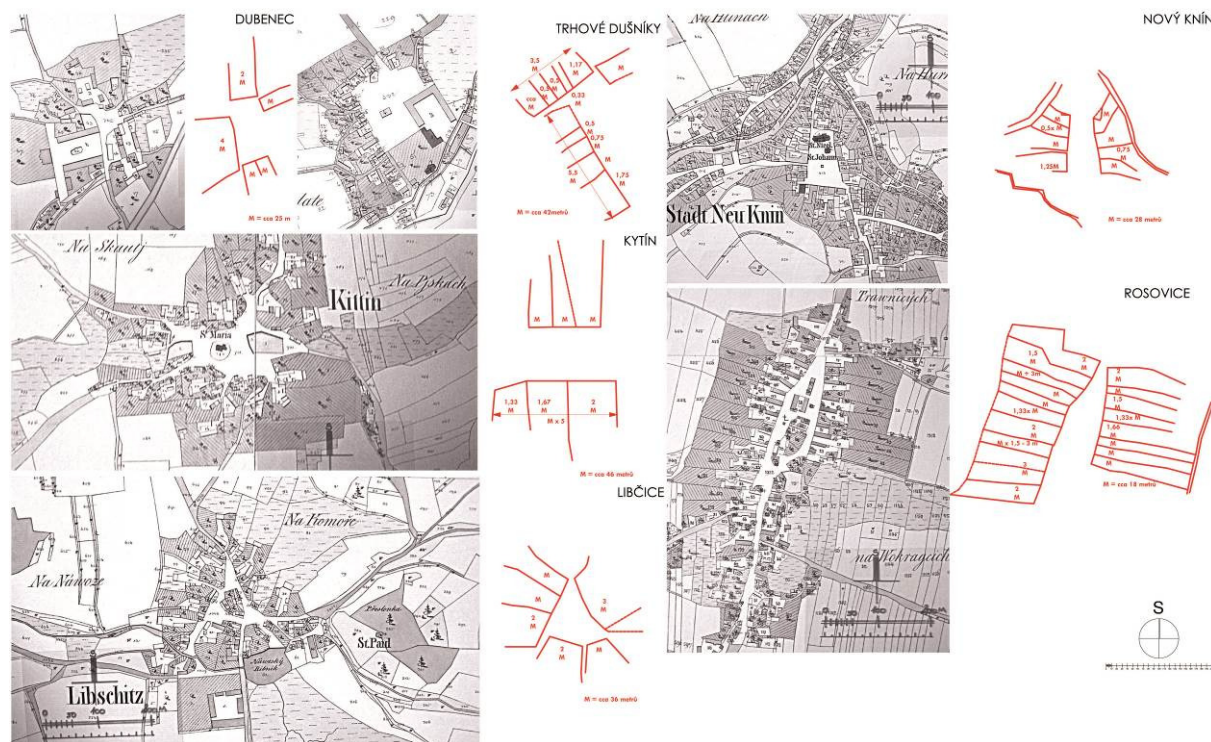
Celkový součet naměřených hodnot šířek parcel je přibližně roven 26ti násobku základního modulu, což je opět hodnota nápadně se shodující s počtem lánů přidělených k vysazení vsi.

Pravidelnost půdorysu Nového Knína je zřejmá. Obdélný centrální prostor má svou podélnou osu orientovanou ve směru sever - jih. Vodoteč se nachází severozápadně od náměstí. Kostel je umístěn ve středu, u severní fronty náměstí. Orientační velikost náměstí činí 45 x 105 metrů. Pravidelné parcely jsou rozmístěné kolem centrálního obdélného útvaru. Jejich hloubka je místy vymezená - ze severozápadu vodotečí, z jihozápadu a severovýchodu cestou - ve vzdálenosti cca 70 metrů od stran náměstí. Základní modul byl stanoven na přibližných 28 metrů (cca 47 českých loktů). Kromě jeho celých násobků se objevují v podélných frontách náměstí i násobky jedné poloviny a čtvrtiny. V jižní části jsou tři parcely šířky 23 metrů. Jejich pravidelnost a drobná odchylka od modulového kánonu může poukazovat na pozdější vysazení. Stejně tak tomu mohlo být i u parcel v severní frontě náměstí. Součet šířek zbývajících parcel pak dává přibližně hodnotu 7,5 násobku 28 metrů, což odpovídá počtu lánů při založení.

Zástavba Kytína je nepravidelně uspořádána kolem přibližně obdélného návěsního prostoru, v jehož centru je kostel a po stranách rybníky. Podélná osa vede ve východně - západním směru. Orientační velikost centrálního prostoru je 90 x 200 metrů. Z historie obce je známo, že Kytín, ve 14. století prosperující trhová ves, byla během 30tileté války několikrát vypálena a roku 1639 zničena generálem švédských vojsk Bannerem. Hledání možného vyměřovacího schématu se opírá o fragmenty pravidelné parcelace a známý počet lánů (8) daných vsi při jejím vysazení. Pravidelnější parcelace se zachovala v severní části, kde lze vyčíst tři lánové pruhy šířky 46 metrů (cca 77 českých loktů). V jižní části je zástavba rozdrobenější. Z úseků parcelních pruhů kolmých na návěsní prostor je možné odečíst rozměry 61 metrů (1,33 x 46 m), 77 metrů (1,67 x 46 m) a 92 m (2 x 46 m). Celkový součet šířek pravděpodobných lánových pruhů dává dohromady hodnotu 368 m, což je 8 x 46 metrů.

Trojúhelníková návěs Libčic má vrcholy směřované k severu, východu a západu. Rybník s vodotečí se nachází jižně od založení. Bez kostela. V severovýchodní a jižní části jsou rozsáhlá podmáčená území. Trojúhelníkové strany návsi mají přibližnou délku 110 metrů. Vesnice byla plánovitě založena. Pravidelná parcelace je dobře patrná zvláště u západní strany půdorysu. Zde byl stanoven základní modul na přibližných 36 metrů (cca 60 českých loktů). U východní návěsní fronty, kde se nachází nevýhodné podmáčené pozemky, bylo nutné prověřit delší úsek. Lze zde odečíst hodnotu rovnou trojnásobku 36 metrů. V jižní části je možné odměřit hodnoty dvojnásobku 36 metrů a 36 metrů. Celkový součet je pak 10 x 36 metrů.

Dobříš byla za husitských válek zcela zničena. Trhová ves, kterou nechal zřítit 12ti lány po 64 stryších Štěpánem z Tetína, již nebyla obnovena. Místo ní vzniklo nové sídlo na místě dnešního centra Dobříše (Olič, 1998, s. 17-22). To sice na první pohled vypadá (zejména ve své jižní části) pravidelně, ale odměřené hodnoty šířek parcelních pruhů nevykazují modulový kánon. I když lze vysledovat opakující se hodnoty 40 metrů (cca 67 českých loktů), 20 metrů (cca 33,5 českého lokte) a 28 metrů (cca 47 českých loktů). Ve východní části je náměstí rozšířeno do trojúhelníkového tvaru o délkách stran přibližně 140 metrů. Nabízí se zde půdorysná analogie s návší nedalekých Libčic. Půdorys Dobříše, zachycený mapou stabilního katastru, sice není půdorysem vesnice založené ve 14. století, přesto ukazuje silné zakořenění kolonizačního půdorysného principu.

obr. 1 – Dubenec, Trhové Dušníky, Kytín, Libčice, Nový Knín, Rosovice – kopie mapy stabilního katastru a modulová analýza půdorysu

Ačkoli bylo popsanych sedm sídel založeno v rámci jednoho kolonizačního podniku, nenajdeme dva půdorysy, ve kterých by bylo použito zcela stejné půdorysné schéma. Pravděpodobná schémata rozmístění lánů Trhových Dušníků a Dubence se sobě sice podobají, ale odečtené přibližné šířky lánů se liší. Ani u ostatních obcí se nevyskytují dvakrát odměřené stejné šířky lánů. Všechny obce byly vysazeny kolem návesního prostoru, přičemž převládá širší obdélný tvar.

3.2 Mikulovice – Verněřov – Pruněřov

Okolo roku 1261 vysadil měšťan Arvo v oboře na severozápad od města Kadaně tyto vsi lánové soustavy o značných rozměrech (RBM II, č. 334, s. 128): Nycolausdorf (Mikulovice), Wernhardsdorf (Verněřov), Buchelberch, Brumardsdorf (Pruněřov). Vesnice Buchelberch do poloviny 15. století zanikla. Pruněřov, Mikulovice a Verněřov zanikly prakticky také (viz www.zanikleobce.cz) ale na císařských otiscích map stabilního katastru z roku 1842 jsou ještě zachycené jako velkorysá založení lánové soustavy.

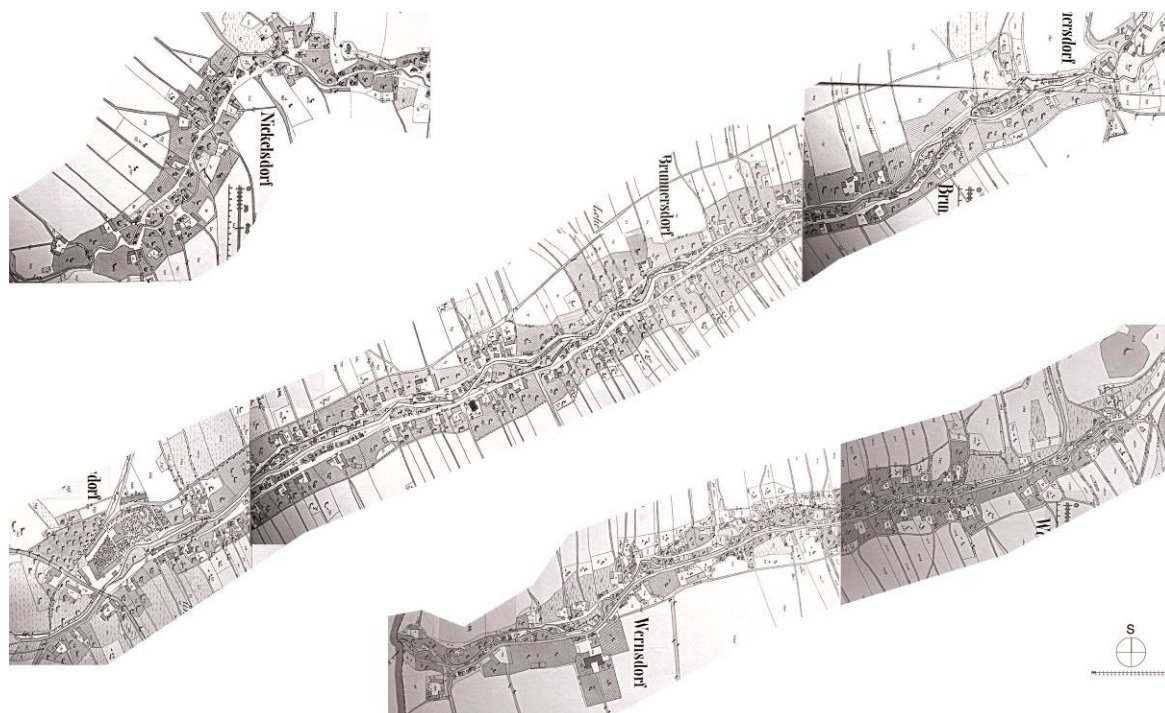
Pruněřov se nachází přibližně 7 km severozápadně od Kadaně, Verněřov a Mikulovice jsou od něj vzdálené přibližně 3 km jihozápadním směrem.

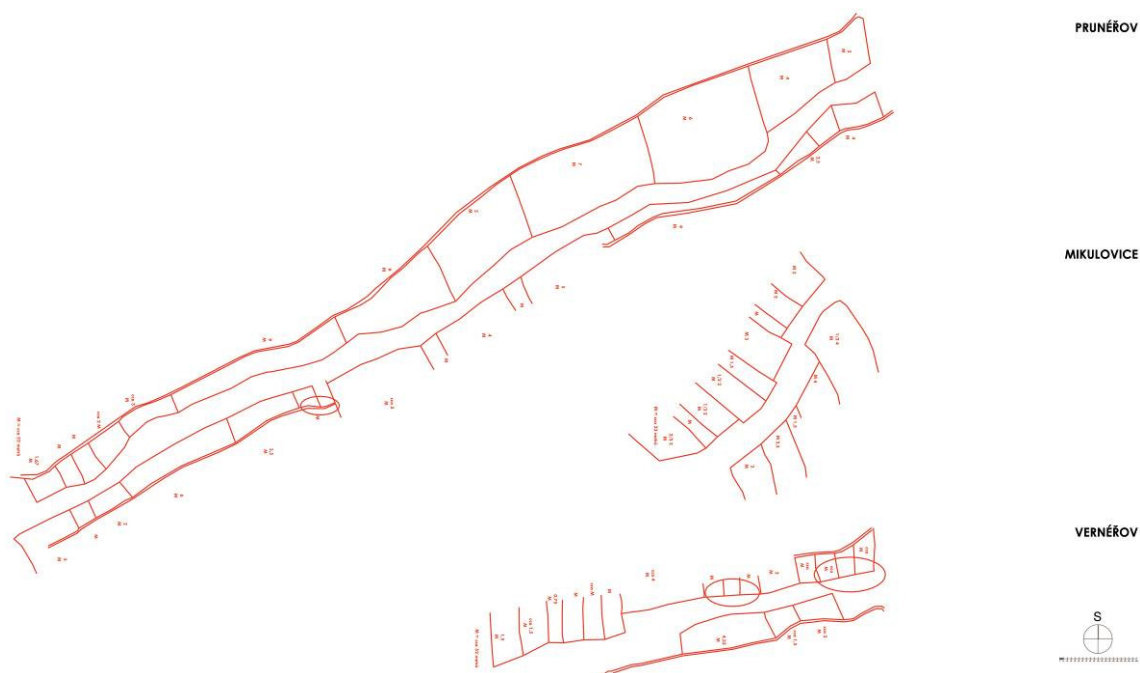
Mikulovice jsou nejkratší z trojice do 80. let 20. století zachovaných lánových vesnic. Lánové pruhy lemují po obou stranách protékající vodoteč, hlavní osa jde ve směru severozápad - jihovýchod. V severní části, kde se vodoteč stáčí k severu a kde je situován kostel, není parcelace sídla tak zjevná, jako v části jižnější. Délka pravidelné části dosahuje přibližně 550 metrů. Pravidelnost parcelace a modulového systému je lépe čitelná v západní části půdorysu obce. Na základě šířek parcelních pruhů, které se zde objevují, byla stanovena hodnota základního modulu na 33 metrů plus minus jeden metr (přibližně 56 českých loktů). Kromě celých násobků základního modulu se v půdoryse vesnice objevují i násobky jedné poloviny či jedné třetiny. Ve východní řadě jsou parcelní pruhy, tak jak je dokumentuje mapa stabilního katastru, výrazně širší a v jižní části je znatelná odchylka dvou sousedících šířek

parcel od modulového kánonu, součet hodnot šířek těchto parcel je však celým násobkem základního modulu.

Lány ve Verněřově lemují po obou stranách protékající vodoteč, hlavní osa jde zhruba v severojižním směru. Kostel zde není. Ve východní části je obvod vesnice vymezen polní cestou paralelní s vodotečí. V západní části se objevuje jen částečné vymezení polní cestou v úrovni sadů. Orientační délka vsi dosahuje 1600 metrů. Modulový systém byl hledán ve střední části vesnice, kde je parcelace nejvíce pravidelná. Západní řada usedlostí má parcely ve zřetelnější závislosti na použitém modulovém systému. Hodnota základního modulu byla stanovena na přibližných 52 metrů (cca 87 českých loktů). V řadě šířek parcelních pruhů se objevují jednak násobky celého modulu, jednak jeho poloviny a čtvrtiny. Jak v západní, tak i ve východní části půdorysu bylo nutné prověřit delší úseky parcelních pruhů, jejichž šířka byla inertní vůči zvolenému základnímu modulu. V západní části půdorysu je na dvou místech mezi parcelami přibližně modulové šířky vložen pruh užší (42 m, resp. 43 m), který je zcela mimo nalezený modulový systém.

I u Pruněřova lemují pruhy lánů po obou stranách protékající vodoteč, hlavní osa vede ve směru severozápad - jihovýchod. Kostel je umístěn přibližně ve 2/3 délky východní řady usedlostí. Obvod vesnice je v jižní polovině vymezen polními cestami. Délkou Pruněřov přesahuje 2,5 km. Jednotlivé parcelní pruhy jsou dobře čitelné v obou řadách usedlostí, jejich šířka je však rozdílná. Nejčastěji se objevují hodnoty v rozmezí 50 - 55 metrů. Hodnota základního modulu byla stanovena na přibližných 52 metrů (cca 87 českých loktů). Jednotlivé parcelní pruhy se svou šířkou od modulového systému odchyľují, proto bylo nutné prověřit vždy delší úseky, v nichž je násobnost modulu prokazatelná. Lze předpokládat, že tak velké založení, jakým Pruněřov beze sporu je, bylo vytyčováno v modulovém systému globálně a jednotlivé dílčí parcely byly usedlým pravděpodobně přidělovány až dodatečně a snad někde i odhadem. Ve východní řadě usedlostí vedle kostela se objevuje jistá anomálie. Je zde parcelní pruh šířky 42 metrů, který je vytyčen zcela mimo modulový kánon a sousedí s parcelou šířky základního modulu a sledem parcel, jejichž součet šířek je násobkem základního modulu.

obr. 2 – Pruněřov, Mikulovice, Verněřov – kopie mapy stabilního katastru a modulová analýza půdorysu

Všechny tři vesnice mají stejnou urbanistickou strukturu: parcelní pruhy jednotlivých usedlostí jsou vytyčeny podél protékající vodoteče tak, že vytváří lánovou soustavu. Půdorys Mikulovic se od půdorysu Pruněřova a Verněřova přeci jenom liší. Je zde prokazatelně jasněji čitelné dodržení šířek parcelních pruhů na základě vyměřeného modulového systému. Základní modul je zhruba o jednu třetinu kratší (33 m), než základní modul identifikovaný u dalších dvou vesnic (52 m). Porovnáme-li půdorysy Pruněřova a Verněřova, lze zjistit, že pravděpodobně byly založeny na opakování stejného délkového modulu, přičemž u Verněřova je použití základního modulu v půdorysu sídla - především západní řadě parcel - lépe patrné. Pruněřov má modulový systém čitelný až po prověření delších úseků parcelních pruhů. V obou půdorysech se objevuje jistá anomálie. Vedle parcely modulové šířky, či řady parcel prokazatelně na modulu závislých se objevuje parcela užší, šířky přibližně 42 - 43 metrů, která je vůči nalezenému modulovému systému inertní. Bez znalosti počtu lánů daných lokátorem k vysazení nelze jednoznačně určit šířku jednoho lánu a ani původní délku založení.

3.3 Blahuňov – Soběstice – Kýšovice – Kralupy – Krbice

Ve 12. století patřily Kralupy velmoži Jiřímu z Milevska, zakladateli milevského kláštera (*CDB I.*, č. 75, s. 67; *LE I.*, 1873, č. 62, s. 33). Jiřího z Milevska uvádí i někteří autoři jako lokátora těchto sídel (Šimák, 1938, s. 616; Kuča, 2002). Ale vyspělý urbanismus s výraznou pravidelnou parcelací ukazuje spíše na pozdější vysazení tohoto zboží, zřejmě v období, kdy bylo v majetku krále, resp. při jeho převodu na dalšího majitele (*RBM II.*, č. 1843, s. 789).

Blahuňov leží 11 km západně od Chomutova, Soběstice přibližně 15 km západně od Chomutova (část obce Výsluní) a Kýšovice se nachází kilometr severozápadně od Sobětic. Kralupy a Krbice již na současných mapách nejsou. Obě vesnice zanikly v 80. letech minulého století v souvislosti s těžbou uhlí na Chomutovsku (viz www.zanikleobce.cz). Krbice ležely přibližně 6 km jihozápadně od Chomutova a Kralupy téměř 8 km jihozápadně od Chomutova.

Tato kolonizační akce prakticky sousedí s výše popsáním kolonizačním podnikem (Pruněřov, Verněřov, Mikulovice) měšťana Arva z roku 1261.

Dvě souběžné řady usedlostí Blahuňova jsou situovány přibližně ve směru sever - jih. Vytváří krátkou lánovou soustavu o přibližné délce 270 metrů. Vodoteč se nachází jižně od vesnice. Bez kostela. Dvě řady lánů svědčí o plánovitém založení sídla. Na základě odměřených šířek parcelních pruhů byl stanoven základní modul přibližných 56 metrů (cca 94 českých loktů). V půdoryse se objevují kromě celých násobků základního modulu i násobky jedné čtvrtiny a poloviny.

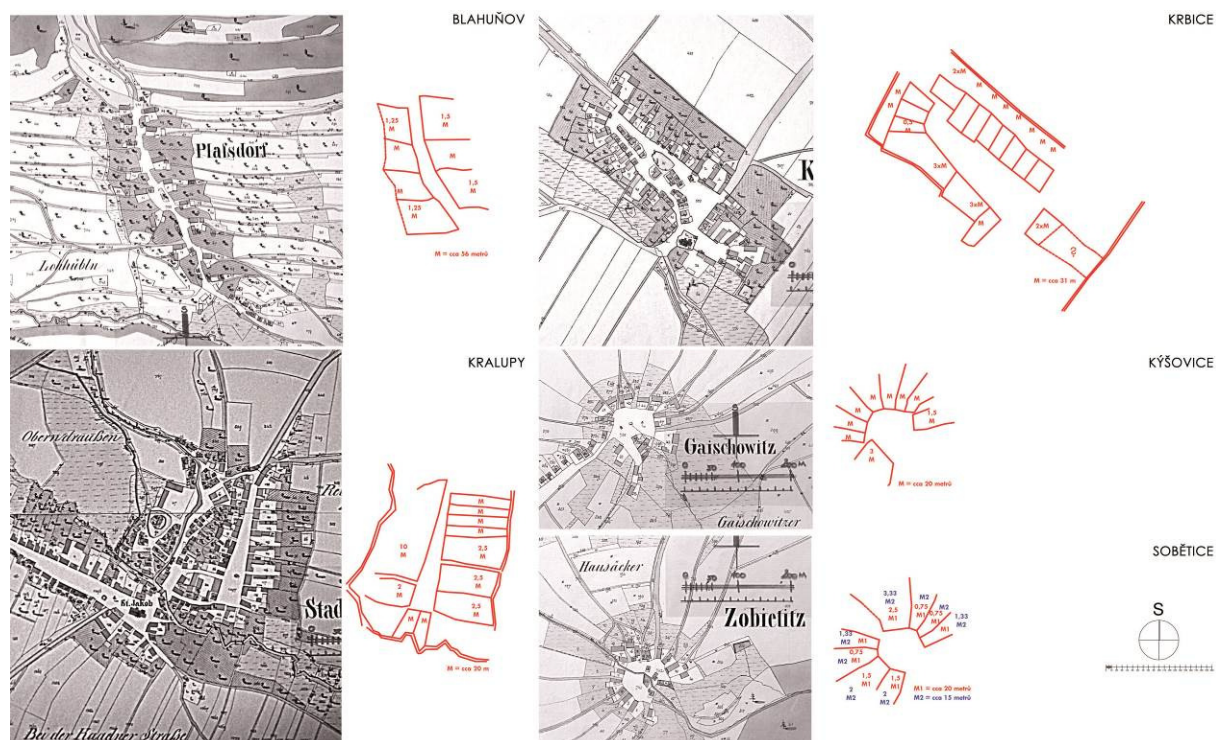
Vesnice Kýšovice s přibližně kruhovou návsi průměru cca 80 metrů nemá kostel. Jednotlivé lány jsou radiálně rozmístěny kolem pramene. Lánová soustava je přerušena v místě, kudy odtéká vodoteč. Modulové schéma je v půdoryse vesnice dobře čitelné. Základní modul byl stanoven na přibližných 20 metrů (cca 34 českých loktů).

Kruhový návesní útvar Sobětic vymezují radiálně vedené lánové pruhy. Ve směru severozápad – jihovýchod protéká vesnicí vodoteč, uprostřed návsi je rybník. Bez kostela. Přibližný průměr je 80 metrů. Radiálně vedené lány jsou vytyčeny do dvou půlkruhů kolem protékající vodoteče. Za základní modul byla určena hodnota přibližných 15 metrů (cca 25 českých loktů). Kromě jejích celých násobků se v půdoryse objevují i násobky jedné třetiny. Vzhledem k podobnosti schémat Sobětic a Kýšovic by bylo lákavé pokusit se aplikovat stejný šířkový modul, jaký byl použit u velmi pravidelných Kýšovic (cca 20 metrů). Pak by se v půdoryse Sobětic hojně vyskytovaly násobky čtvrtiny. Lze uvažovat i o základním modulu 30 metrů. Bez známého počtu lánů je obtížné stanovit základní šířku lánového pruhu. Jisté je, že se v půdoryse sídla pravidelně opakují násobky určité hodnoty.

Kralupy byly místem starého slovanského osídlení. Ve 12. století byly spojeny se jménem Jiřího z Milevska. Všechny aspekty zdárně se rozvíjejícího města se prolínaly i do jeho půdorysu, než musely Kralupy ustoupit důlní těžbě. Půdorys tvořily dvě téměř na sebe kolmé centrální části stejného tvaru (v jedné části se rozšiřující ulice) o přibližně stejné velikosti (cca 15 – 50 m x 230 m, resp. 300 m). Jedna směřuje téměř ve směru severozápad – jihovýchod, rozšířena je v jihovýchodním konci, kde je situován kostel. Druhá vede ve směru přibližně severojižním s nakloněním podélné osy k jihozápadu, rozšiřuje se v jižní partii. Obě centra odděluje vodoteč. Podmáčená území se nalézají v severozápadní a jihovýchodní části. Modulový systém byl hledán ve východním centru, jehož půdorys nese více znaků vrcholně středověkého urbanismu (hluboké gotické pravidelné parcely, které za sady ohraničují polní cesty ve východní a jižní části půdorysu, městské sdružování zástavby do bloků v západní části půdorysu). Kolmo na východní podélnou stranu vedla ve 2/3 její délky polní cesta, která byla zřejmě druhotně zastavěna. Hodnota základního modulu se rovná cca 20 metrů, tj. přibližně 34 českých loktů.

Centrální prostor Krbic tvoří obdélná náves s podélnou osou ve směru severozápad – jihovýchod. Návesní prostor se v severozápadní části zužuje. Vodoteč protéká za vesnicí, paralelně s jižní frontou zástavby návsi. Vodoteč lemují pruhy podmáčeného území, který se v jižní části rozšiřuje. Uprostřed vsi je rybník. Kostel je umístěn v jižní partii půdorysu, mimo návesní obdélník. Zástavba je pravidelná a lemují strany návsi, až na jihozápadní část, kde je jinak kompaktní útvar deformován. Vnější obvod vesnice fixují cesty a vodoteč přibližně ve stejné vzdálenosti od stran centrálního prostoru. Orientační rozměry návsi činí 40 - 70 m x 260 m. Pravidelný modulový systém je velmi dobře čitelný v partiích sadů severovýchodní fronty a severozápadní fronty. Zde byl identifikován přibližný modul 31 metrů (cca 52 loktů českých). V jihozápadní frontě návesního obdélníku bylo třeba prověřit delší vzdálenosti, objevují se zde dva úseky rovné trojnásobku základního modulu. V jihovýchodní části je zástavba nepravidelná, ale v celkové délce zde lze odečíst dvojnásobek základního modulu. Vzhledem k doloženým pohromám, které Krbice během jejich existence postihly a faktu, že vnější obvod vsi je vymezen v pravidelné vzdálenosti cca 90 m od návsi, lze předpokládat, že

návesní obdélník byl v jihovýchodní části přibližně o 100 metrů delší a půdorys Krbic, alespoň v ideálním schématu, pravidelný. Kostel by tak byl integrovanou prvkem jižní partie návsi. Tuto hypotézu by ovšem bylo nutné ověřit detailnějším archivním průzkumem.

obr. 3 – Blahuňov, Kralupy, Krbice, Kýšovice, Soběstice – kopie mapy stabilního katastru a modulová analýza půdorysu

Blahuňov, Soběstice a Kýšovice jsou založeny na principech lánových vsí, které s sebou přinášeli němečtí kolonisté. Půdorysy sousedních Sobětic a Kýšovic jsou si podobné a poukazují na jedno a též použité radiální urbanistické schéma. Přesto je zde jeden rozdíl. Kýšovice jsou založeny do kruhu kolem pramene, což není nikterak překvapující. Soběstice jsou sice analogickým kruhovým založením, dokonce přibližně o stejné velikosti, ale kolem protékající vodoteče. Podle zvyklosti by se v podobném případě daly spíše očekávat dvě paralelní řady usedlostí. Ve všech půdorysech jsou použity prvky vyšší urbanistické úrovně své doby, které se blíží učebnicovým typologickým příkladům. Dokládají tak profesionální znalosti svých tvůrců v oboru středověkého vyměřování sídel.

3.4 Porovnání vybraných kolonizačních podniků

Z rozboru vybraných kolonizačních podniků v severních, středních i východních Čechách plyne, že zaštitění vysazení sídel jednou osobou lokátora neznamena aplikaci stejného ideálního vyměřovacího schématu. V žádné z vybraných skupin se neopakuje identické půdorysné schéma. Naplňují se tak slova Roberta Fossiera (2008, s. 570), že ve středověku nic není „modulové“, ať už se díváme kamkoli. Asi největší příbuznost vykazují Soběstice a Kýšovice u Chomutova, ale ostatní vesnice stejné kolonizační akce jsou založeny na jiných principech. Ti, kteří volili aplikaci půdorysného schématu, museli znát větší počet použitelných typů a museli je umět správně aplikovat v daných přírodních podmínkách. Ne vždy bylo možné použít schéma ve své ideální podobě, často bylo nutné reagovat na terén, přírodní překážky i předlokační formy zástavby. Pravidelnost byla deformována, a to ne vždy díky nedokonalosti měřičů. Také hodnoty základních modulů, které se opakují ve své absolutní hodnotě či jejích násobcích, se prakticky sídlo od sídla mění a v žádné z vybraných

skupin se stejná hodnota neopakuje více než dvakrát. I to je důkazem nutné znalosti dobře odhadnout terén a půdu tak, aby své osadníky uživila a sídlo nebylo odsouzeno k zániku. U lánových soustav jsou voleny šířky parcelních pruhů větší, než u kompaktnějších návěsních a ulicových půdorysů. Někdy se nabízí více možných hodnot základního modulu. Většinou jsou ve vzájemném číselném poměru celého nebo částečného násobku. V tomto případě je neocenitelná informace o počtu lánů daných lokátorem k vysazení.

4 Porovnání odměřených hodnot základních modulů se známými středověkými mírami

Lány jsou plošnou jednotkou, která ovšem ve středověku nepředstavovala žádnou pevně danou a dodržovanou míru. Gustav Hofmann (1984, s. 68-69) ve své Metrologické příručce uvádí více než desítku různě pojmenovaných lánů různé výměry. I jednotlivé kolonizační proudy, šířící se přes Německo do Čech, měly lány specifické velikosti. Zatímco „franský“ kolonizační proud - mimochodem přinesl záhumenicové vsi s rozsáhlými parcelami obhospodařovanými jednotlivými rodinami sedláků, s usedlostí v čele dílu, za níž následovalo pole, pastviny a les, a které jsou běžně označovány jako vsi lánové – měl lán přibližné velikosti 24 hektarů. „Vlámský“ kolonizační proud s sebou přinesl lán o výměře menší, dosahující zhruba 16 hektarů (Klápště, 2005, s. 208). Lán je slovo německé, a než bylo měření na lány zobecněno ve 13. století, říkalo se orným částem dědina nebo země (Sedláček, 1923, s. 9). Jak již bylo zmíněno v úvodu, lány byly vyměřovány za pomoci provazce. August Sedláček (1923, s. 283-285) se o kvalitě měřičské práce vyjadřuje slovy: *„Časté měření bývalo ve 13. století, když vesnice znova vysazovány. Nelze se bránit domnění, že věc ta nikoli dělána, nýbrž odbývána, aby věc byla v krátké době vyřízena. Býval často tam odhad, kde bychom stáli o přesné měření. ... Při vyměřování dbalém měřeno méně, nežli se dalo odhadem, přičemž odhadováno raději více, než méně, aby se dostávalo.“*

Provazec fungoval jako délková jednotka o určitém počtu předem stanovených loktů. Středověk je však obdobím, vyznačujícím se značnou nejednotností v soustavách měř a vah. Sice existovaly jisté pokusy o sjednocení, ale nikdy nedosáhly zdaleka takového plošného rozšíření, jako dnes používané soustavy jednotek SI. Z roku 1268, k němuž Hájek váže původ „svého“ zeměměřičského spisku, pochází nařízení Přemysla Otakara II. Podle něj měly být obnoveny míry a váhy a označeny jeho, tj. královskou pečetí. K celoplošnému použití takto stanovených měř a vah však nikdy nedošlo. Běžný obchodní styk ve 13. a 14. století vedl k jistému sjednocení místních měř a vah s mírami a váhami Starého Města pražského. Avšak tyto snahy byly víceméně snahami živelnými a vynucovala si je sama praxe. První vážně míněný a o zákonnou normu se opírající pokus sjednocení měř a vah podle Starého Města pražského v celozemském měřítku představovalo až sněmovní usnesení z roku 1549. To ale bylo „léta Páně“ 1554 odvoláno (Hofmann, 1984, s. 16-17).

Gustav Hofmann (1984, s. 27) uvádí ve svém souhrnném přehledu měř a vah na tři desítky různě dlouhých, převážně místně pojmenovaných loktů. Ani provazec délky 42 loktů nebyl jediný. Podle zápisů z let 1358 – 1474 činí 52 loktů jeden provazec. I v obnoveném zřízení zemském (1627) je ustanoveno, že má provazec mít 52 loktů pražských. V Kasejovském listě se mluví o provazci pražské míry, který je dlouhý 52 loktů. Takový provazec měří 30,7528 m, ovšem počítajíc loket tak, jak je doposud na Novoměstské radnici. Pražská míra, která se stala později zemskou měrou, platila ale na Starém Městě, a nikoli na Novém Městě a Malé Straně (Hofmann, 1984, s. 45). Vilém Lorenc (1973) uvádí, že při vytyčování Nového Města pražského byl používán provazec délky 52 loktů (30,794 m), přičemž jeden loket měřil 59,32 cm. Při vytyčování Havelského města (asi 1325) byl však použit provazec kratší, dlouhý 36 loktů (22,052 m), jeden loket měřil 61,26 cm. J. V. Šimák (1938, s. 16) uvádí provazec délky 52 loktů jako malý, a říká, že vedle něj existoval i provazec velký rovný 72 loktů.

Zpětné určení použití jednotlivých loktů u vybraných skupin obcí stejných kolonizačních podniků je prakticky nemožné. Zatímco jednotlivé krajově používané míry se od sebe liší v rádech centimetrů, chyba, s kterou byly získány jednotlivé míry z půdorysů map stabilního katastru, se pohybuje kolem metru. Kromě toho se do celé skupiny získaných hodnot promítají další faktory, jako přesnost měřičů při vyměřování, několikasetleté stárnutí a s ním spojené deformace urbanistické struktury. Ale jak se zdá, bude možné rekonstruovat jednotlivé přibližné délky použitých provazců. Pokud byl lán skutečně plochou o šířce jednoho provazce (Honl et Procházka, 1978, s. 44), jak tomu veškeré okolnosti nasvědčují, pak základní modul (nebo jeho násobky) by mohl poukázat na hodnotu použitého provazce.

Odměřené hodnoty základních modulů z map stabilního katastru jsou různorodé, ale přesto je lze sloučit do skupin, které se přibližují známým velikostem provazců. Pro zjednodušení a snazší porovnání jsou hodnoty v metrech převedeny na české lokty, přestože je zřejmé, že nebyly ve všech studovaných lokalitách používány.

provazec 36 loktů (cca 21,5 m): 20 m (34 českých loktů),
provazec 42 loktů (cca 25 m): 25 m (42 českých loktů), 28 (47 českých loktů),
provazec 52 loktů (cca 31 m): 33 m (56 českých loktů), 36 m (60 českých loktů),
provazec 72 loktů, tj. 2 x 36 loktů (cca 43 m): 42 m (70 českých loktů), 46 m (77 českých loktů).

Zbývající odměřené hodnoty by se daly rozložit na přibližné poloviční či dvoj až trojnásobné násobky literaturou uváděných délek provazců:

15 m (25 českých loktů) = 0,5 x 30 m (50 českých loktů) provazec 52 loktů,
18 m (30 českých loktů) = 0,5 x 36 m (60 českých loktů) provazec 52 loktů,
52 m (87 českých loktů) = 2 x 26 m (43 českých loktů) provazec 42 loktů,
56 m (94 českých loktů) = 2 x 28 m (47 českých loktů) provazec 42 loktů.

Rozdíly mezi „oficiálními“ hodnotami provazců a zjištěnými hodnotami základních modulů jsou způsobeny jak vysokou odchylkou blížící se dvěma loktům, s níž lze jednotlivé hodnoty na základě map stabilního katastru získat, tak orientačním převodem zjištěných hodnot v metrech na české lokty, které byly pravděpodobně o něco kratší, než další regionálně běžně používané lokty.

Chronologický přehled použitých předpokládaných délek provazců nenaznačuje, že by byla některé hodnota preferovaná v daném období či oblasti. Naopak lze doložit, že se všechny v průběhu 13. a 14. století vyskytují paralelně a v různých lokalitách.

5 Závěr

Volba půdorysného schématu zakládaného sídla, vyrovnání se s aplikováním ideálu v reálné situaci i volba šířkového modulu vyměřovaných pruhů půdy vyžaduje vyšší stupeň znalostí pro zajištění úspěšné existence sídla. A to byl cíl všech kolonizačních akcí. Protože jen prosperující vesnice může být ekonomicky efektivní, a čím dříve se tak stalo, tím lépe. Pro lokátora, jehož úkolem bylo vysadit jedno nebo i více sídel najednou, pak v nich působit jako představený obce a už zřejmě žádné další kolonizační aktivity neprovozovat, by bylo poměrně náročné a neúčelné učit se kompletnímu zeměměřičskému řemeslu své doby, skládat přísahu a pořizovat si veškeré potřebné vybavení. Naopak najmutí odborníka (znalého měřiče a jeho pomocníků) či několika odborníků v případě větších akcí je naprosto racionálním řešením. Samozřejmě ani toto nevyklučuje případ, kdy lokátor a měřič byli jeden a tentýž člověk. Buď mohlo jít o jednoduché doměření několika lánů ke stávajícímu sídlu. Nebo mohlo jít i o měřiče, který disponoval dostatečnými finančními prostředky, a podařilo se mu získat povolení k vysazení obce. Vyspělý urbanismus některých sídel však více než výmluvně vypovídá o práci zkušeného odborníka, který jim dokázal vtisknout charakter na dlouhá staletí.

Svou roli při vyměřování sídel hrál provazec. Jak se zdá, na podkladě map stabilního katastru lze analýzou půdorysu sídla odhalit opakující se šířkové hodnoty parcelních pruhů, které mají určitou vazbu na délku použitého provazce. Známé hodnoty provazců vedle sebe zřejmě existovaly paralelně a nebyly ani striktně lokálně vázané.

Stabilitnost zvoleného lokačního systému je pozoruhodná. Dodnes lze – byť často už jen ve fragmentech - z půdorysů našich sídel číst o práci jejich zakladatelů i jejich stětí se skutečností, která vzdalovala povahu sídla od středověké představy dokonalosti.

Článek byl podpořen grantem SGS13/022/OHK1/1T/1I „Urbanisticko-architektonické hodnocení vesnických veřejných prostorů na Dobříšsku“.

6 Literatura

- Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými* (1881). (DRC). Ed. J. Emler, Praha.
- FLODR, Miroslav (1990). *Právní kniha města Brna z poloviny 14. Století I/Úvod a edice*, Blok, Brno.
- FOSSIER, Robert (2008). Půda. In: GOFF, Jacques Le et SCHMITT, Jean – Claude (2008). *Encyklopedie středověku*, Vyšehrad, Praha.
- GRAUS, František (1957). *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II. Dějiny venkovského lidu od poloviny 13. století do roku 1419*, Nakladatelství československé akademie věd, Praha.
- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav (1933). *Kronika česká*, podle originálu z roku 1541 vydal V. Flajšhans, IV. – Čechy královské r. 1254 – 1347, v Praze nákladem české akademie věd a umění.
- HOFFMANN, František (2009). *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- HOFMANN, Gustav (1984). *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Státní oblastní archív v Plzni, Muzeum v Sušici.
- HONL, Ivan et PROCHÁZKA, Emanuel (1978). *Úvod do dějin zeměměřičství II – Středověk*, Vydavatelství ČVUT, Praha.
- KLÁPŠTĚ, Jan (2005). *Proměna českých zemí ve středověku*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- KRÁSA, Josef (1974). *Rukopisy Václava IV.*, Odeon, Praha.
- KŘIVKA, Josef (1971). O původu lánů a hustotě setí v kronice Hájkově, *Československý časopis historický*, č. 5, ročník XIX., s. 726 – 733.
- KUČA, Karel (1995). *Chlumecko – Novobydžovsko. Historie a architektonické památky Pocištin 1,2*, Společnost ochránců památek ve východních Čechách, Hradec Králové.
- KUČA, Karel (2002). *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Kolín-Mi*, Libri, Praha.
- KUTHAN, Jiří (1971). Zvíkovský purkrabí Hirzo – příspěvek k dějinám kolonizace Jižních Čech, *Československý časopis historický*, č. 5, ročník XIX., s. 711 – 724.
- Libri erectionum I* (1873). (LE). Edit K. Borovy, Pragae.
- LORENC, Vilém (1973): *Nové Město pražské*, SNTL – Nakladatelství technické literatury.
- MUNDY, John. H. (2008). *Evropa vrcholného středověku 1150 – 1300*, Vyšehrad, Praha.
- OLÍČ, Miroslav et al. (1998). *Dobříš – město na zlaté stezce*, Vydavatelství a nakladatelství Maroli, Praha.
- PEŠKOVÁ, Zuzana (2011). Vybrané kolonizační podniky stejných lokátorů v Čechách. *Dějiny věd a techniky 2011/4*, s. 237 – 260. ISSN 0300-4414.

- PEŠKOVÁ, Zuzana (2012). K vyměřování vesnic Obora a Veltěže In *Člověk, stavba a územní plánování* 6. Praha: ČVUT, Fakulta stavební, 2012, s. 124-128. ISBN 978-80-01-05025-5.
- RADOVÁ, Milada et HAUSEROVÁ, Milena (1991). Lokační urbanismus, *Archaeologia historica* 16, s. 126.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, Pars II., annorum 1253 – 1310, (1882). (RBM). Ed. J. Emler, Praegae.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, Pars III., annorum 1311 – 1333, (1890). (RBM). Ed. J. Emler, Praegae.
- SEDLÁČEK, August (1923). *Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách*, Česká akademie věd a umění, Praha.
- SMETÁNKA, Zdeněk (1988). *Život středověké vesnice – Zaniklá Svídna*, Academia, Praha.
- ŠIMÁK, J. V. (1938): Středověká kolonisace v zemích českých. In: *České dějiny* díl I, část 5, vydal Jan Laichter, Praha.
- ŠIMÁK, J. V.(1938). *Pronikání Němců do Čech kolonizací ve 13. a 14. století*, vydal Jan Laichter, Praha.
- ŠKABRADA, Jiří et PEŠKOVÁ, Zuzana (2006). K možnostem identifikace středověkého vyměřování vesnic v českých zemích, *Dějiny věd a techniky XXXIX* (2006), 3, str. 163 – 177. ISSN 0300-4414.

Informace o autorovi

Doc. Ing. arch. Ing. Zuzana Pešková, Ph.D.

ČVUT v Praze – Fakulta stavební, zuzana.peskova@fsv.cvut.cz